

Din Eğitiminde Ailenin Benimsediği Batıl İnançların Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri

Ayşe Özçelik | 0009-0002-6072-592X | ozcelikayse6112@gmail.com
Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı,
Trabzon, Türkiye
ROR ID: 04mmwq306

Osman Taşkın | 0000-0003-3962-936X | osman.taskin@trabzon.edu.tr
Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı,
Trabzon, Türkiye
ROR ID: 04mmwq306

Öz

Ailede din eğitiminde olumlu değerler ve doğru inançlar kazandırılmaya çalışılırken aynı zamanda olumsuz tutum ve davranışlar da aşılacaktır. Aileden kritik dönemde alınan bu olumsuz tutum ve davranışlar zamanla kişiliğe etki etmekte ve bu davranışların değiştirilmesi zorlaşmaktadır. Aileden çocukların din eğitimi sürecinde aldıkları olumsuz tutum ve davranışlardan biri de batıl inançlardır. Bu çalışma, çocukların aile ortamında gördükleri/edindikleri batıl inançları ve bunların çocuklara etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Trabzon ili Çaykara ilçesinde bulunan dört farklı ortaokulda öğrenim gören 7. Sınıf düzeyindeki yirmi öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, öğrencilerle yapılan mülakatlar yoluyla toplanmış ve içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Araştırmamız, bölgedeki ailelerin din eğitimi uygulamalarını ve çocuklara aktardıkları batıl inançları belirlemede etkili olmuştur. Çalışma grubunun tümü aileden veya çevreden günlük yaşam, fal-uğur ve soyut âlemlerle ilgili çok çeşitli batıl inançları öğrenmişlerdir. Bu temalarda en sık görülen batıl inançlar; gece ile ilgili davranışlar, eşige oturma, burçlar, ayna kırma, kara kedi, büyü, fal, cin çağırma vb. davranışlardır. Çocukların büyük bir kısmı aileden öğrendikleri batıl inançlara inanmaktadırlar. Aile ortamında edinilen bu batıl inançlar, çocukların çoğunluğunda korku ve endişe gibi olumsuz duygular oluşturmaktadır. Gelişimleri dolayısıyla öğrencilerin büyük bir kısmı, batıl inançları sorgulama ve bu inançların doğruluğunu değerlendirme eğilimindeyken, bazı öğrencilerin batıl inançları sorgulamadıkları ve bu konuda pek düşünmedikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde işlenen batıl inançlar konusunun öğrencilerin dini tutum ve davranışlarında ciddi bir dönüşüme neden olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre, batıl inançların çocukların sağlıklı dinî gelişimini engellediği ve çocukların dinî bilgi ve anlayışlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Araştırma sonuçları, ailelerin din eğitiminde doğru bilgilere dayalı yöntemler ve model davranışlar kullanmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuklara doğru din eğitimi verilmesi konusunda bu eğitimi sağlayanlara destek olunmalı, örgün ve yaygın din eğitimiyle batıl inançların değerlendirilmesinde eleştirel düşünme becerileri kazandırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Ailede Din Eğitimi, Batıl İnanç, Dinî Korku, Kaygı.

Atıf Bilgisi

Özçelik, Ayşe – Taşkın, Osman. “Din Eğitiminde Ailenin Benimsediği Batıl İnançların Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 11/2 (December 2024), 409-434.

<https://doi.org/10.33718/tid.1514905>

Geliş Tarihi : 11.07.2024

Kabul Tarihi : 31.10.2024

Yayın Tarihi : 31.12.2024

Değerlendirme : İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Etik Beyan : Bu çalışma Osman TAŞKIN danışmanlığında Aralık 2024 tarihinde tamamlanan “Aile Kaynaklı Batıl İnançların 7. Sınıf Öğrencilerine Etkisinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. (Aile Kaynaklı Batıl İnançların 7. Sınıf Öğrencilerine Etkisinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Trabzon Üniversitesi, Trabzon/Türkiye, 2024).

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Taraması : Yapıldı - intihal.net

Yazar Katkıları : Yazar-1 (%55) - Yazar-2 (%45)

Çıkar Çatışması : Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman : Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans : Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Psycho-Social Effects of Superstitions Adopted by the Family on Children in Religious Education

Ayşe Özçelik | 0009-0002-6072-592X | ozcelikayse6112@gmail.com

Trabzon University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences,
Trabzon, Türkiye

ROR ID: 04mmwq306

Osman Taşkın | 0000-0003-3962-936X | osman.taskin@trabzon.edu.tr

Trabzon University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences,
Trabzon, Türkiye

ROR ID: 04mmwq306

Abstract

Religious education in the family tries to instill positive values and correct beliefs, while at the same time instilling negative attitudes and behaviors. These negative attitudes and behaviors received from the family during the critical period affect the personality over time and these behaviors become difficult to change. One of the negative attitudes and behaviors that children receive from their families in the process of religious education is superstition. This study was conducted to examine the superstitious beliefs that children see/acquire in the family environment and their effects on children. The research was designed using a case study design from qualitative research methods. The study group of the research consists of twenty 7th grade students studying in four different secondary schools in Çaykara district of Trabzon province in the 2023-2024 academic year. The data were collected through interviews with the students and evaluated through content analysis. Our research was effective in determining the religious education practices of families in the region and the superstitious beliefs they pass on to their children. All of the study group learned a wide range of superstitions about daily life, fortune-telling and the abstract world from their families or the environment. The most common superstitious beliefs in these themes are behaviors related to night, sitting on the threshold, zodiac signs, breaking mirrors, black cats, magic, fortune telling, and summoning demons. Most of the children believe in superstitious beliefs they learn from their families. These superstitious beliefs acquired in the family environment cause fear and anxiety in the majority of children. Due to their development, most of the students tended to question superstitious beliefs and evaluate the accuracy of these beliefs, while some students did not question superstitious beliefs and did not think much about it. In addition, it was observed that the subject of superstitious beliefs covered in the 7th grade Religious Culture and Moral Knowledge course did not cause a serious transformation in students' religious attitudes and behaviors. According to these results, it is thought that superstitious beliefs prevent children's healthy religious development and negatively affect their religious knowledge and understanding. The results of the research reveal the necessity for families to use methods based on accurate information and model behaviors in religious education. Therefore, support should be given to those who provide correct religious education to children, and critical thinking skills should be gained in the evaluation of superstitions through formal and non-formal religious education.

Keywords

Religious Education, Religious Education in the Family, Superstition, Religious Fear, Anxiety.

Citation

Özçelik, Ayşe - Taşkın Osman. 'Psycho-Social Effects of Superstitious Beliefs Adopted by the Family on Children in Religious Education'. *Trabzon Theology Journal* 11/2 (December 2024), 409-434.

<https://doi.org/10.33718/tid.1514905>

Date of Submission : 11.07.2024

Date of Acceptance : 31.10.2024

Date of Publication : 31.12.2024

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : This study is based on the master's thesis entitled 'Evaluation of the Effects of Family-Based Superstitious Beliefs on 7th Grade Students in terms of Religious Education', completed in December 2024 under the supervision of Osman TAŞKIN (Evaluation of the Effects of Family-Based Superstitious Beliefs on 7th Grade Students in terms of Religious Education, Trabzon University, Trabzon/Turkey, 2024). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes - intihal.net

Author Contributions: Author-1 (%55) - Author-2 (%45)

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Aile, neslin devamını sağlayan ve toplumun temeli olan en önemli kurumlardan biridir. Çocuğun ilk nefes aldığı, duygusal deneyimlerini yaşadığı ve hayata adım attığı yerdir. İnsanın kişiliği, karakteri ve özgüveni büyük ölçüde aile içinde şekillenir ve gelişir.¹ Aile, çocukların sadece bedensel büyümesini değil, aynı zamanda ruhsal, psikolojik, sosyal ve dini yönden de gelişimini destekleyen eğitim-öğretim ortamıdır.² Özellikle 0-12 yaş arası dönem, çocukların eğitim açısından hassas olduğu zaman dilimidir ve bu dönemde aile, etkili eğitimi sağlayan ilk kurumdur.³ Dolayısıyla, çocukluk döneminde aileden alınan eğitim, bireyin tutum ve davranışlarını belirlemede kritik bir role sahiptir.⁴

Aile, manevi değerlerin nesilden nesile aktarımını sağlayarak kendi kültürünü, bilgi ve davranış kalıplarını çocuğa kazandırır.⁵ Psikolojik, eğitsel ve sosyolojik önemini yanı sıra, çocuğun dinî gelişiminde de aktif bir rol oynar. Aile, çocuğun din, ahlak ve değerlerini öğrendiği ve dinî davranışların modellendiği bir ortamdır. Çocuk, dinle ilgili sözleri, ilk olarak ailesinde duyar, tutum ve davranışlara da ilk orada şahit olur, benimser ve öğrenir. Dolayısıyla, çocuğun dinî kimliği, büyük ölçüde aile içinde oluşur ve şekillenir. Doğuştan gelen din duygusunun erken-geç ortaya çıkmasında ve sağlıklı-sağlıksız gelişiminde, ailenin rolü belirleyicidir.⁶ Ailede yetişkinler tarafından sergilenen davranışlarla aktarılan din, çocuğun dinî yaşamını olumlu veya olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle ailede din, merkezi bir konuma sahipse çocuğun inançları buna paralel olarak gelişir. Ancak ailenin dine karşı olumsuz bir dinî tutumu var ise bu durum çocuğun dinî gelişimini engeller.⁷ Dolayısıyla, aile ortamında verilen din eğitiminin şekli ve içeriği son derece önemlidir çünkü bu eğitimin ileride çocuğu dinden uzaklaştırma ya da onu kalıcı dinî değerlere bağlama potansiyeli vardır.⁸ Söz konusu eğitimde ebeveynlerin bilgi düzeyi, sağlıklı ve doğru dinî bilgilere sahip olma durumu, batıl inançlara bağlılıkları ve bu inançları günlük yaşamlarına nasıl entegre ettikleri, belirleyici unsurlardır. Ailede din eğitimi, yalnızca doğru dini bilgilerin aktarımıyla sınırlı değildir; aynı zamanda, aile büyüklerinin sahip olduğu batıl inançlara dayalı eksik veya hatalı bilgilerin de aktarıldığı bir süreçtir.

Batıl inançlar, psikolojik nedenlerden kaynaklanan yoksulluk, korku veya çaresizlik gibi faktörlerle ortaya çıkan, İslam'ın Kur'an ve sünnete göre geçersiz kabul ettiği inançlardır. Bu inançlar, gerçeklikle hiçbir ilişkisi olmayan, zaman ve mekânın uğur ve uğursuzluğuyla ilgili abartılı hikâyelerdir. Bilimsel temellere dayanmayan ve rasyonel ilkelerle uyumlu ol-

1 Abdullah Özbek, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi", *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*, ed. İbrahim Canan (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), 57.

2 Mustafa Köylü, "Değerler Eğitiminde Ailenin Fonksiyonu", *Aile ve Eğitim*, ed. Faruk Bayraktar (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 228.

3 Özbek, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi", 57.

4 Seval Çakır, *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.

5 Cihangir Doğan, "Ailenin Önemi ve Vazgeçilmez Fonksiyonları", *Aile ve Eğitim*, ed. Faruk Bayraktar (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 27.

6 Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 90.

7 Ahmet Koç, "Okul Öncesi Dönemde Ailede Çocuğun Din Eğitimi", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, ed. Ahmet İshak Demir (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 636.

8 Mehmet Emin Ay, "Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi", *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, ed. Halis Ayhan (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998), 240.

mayan bir dizi geleneksel düşünce ve inanışlardır.⁹ Akıl dışı ve mantıksız olarak kabul edilen batıl inançlar, korkuları hafifletmek, felaketlerden korunmak gibi çeşitli düşüncelerle başa çıkmak ve şanslı olmak için bireylerin başvurduğu ve etkili olduğu takdirde sürdürdüğü bir dizi eylem biçimini içerir.¹⁰ Bu tür inançlar ve onlara bağlı davranışlar, genellikle zaman içerisinde süreklilik gösterir ve çoğunlukla geleceğe dair beklentilerle ilişkilendirilir. Aynı zamanda, belirsizlik durumlarında kaygıyı azaltma işlevi üstlenir ya da güvenilir bilgi eksikliğinde bir tür alternatif bilgi kaynağı olarak işlev görür.¹¹ Batıl inançlar, kuşaktan kuşağa taklit yoluyla aktarıldığından, bireyler genellikle bunları varoluşlarının bir parçası olarak görür ve yaşamlarını sürdürmek için önemli bir araç olarak kabul eder.¹² Bu inançlar, konuşma, dinleme ve gözlemlene gibi faaliyetlerle toplumun geneline yayılır. Genellikle büyükanne ve büyükbabaların anlattığı hikâyelerle aktarılan, nesilden nesile miras olan bu batıl inançlar, kültürel unsurlar arasında yer alır. Dinî bilgiyle uyumlu olmayan ve yanlış olarak kabul edilen bu inançlar, toplumda yaygınlık kazanarak bireylerin tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkiler.¹³

Aile içinde benimsenen batıl inançlar, çocuklarda korku veya sevgi gibi duyguları harekete geçirmek için bir eğitim aracı işlevi görür. Ayrıca bu inançlar, çocuklarda istenmeyen davranışları önlemek ve arzu edilen davranışların yapılmasını teşvik etmek amacıyla da kullanılır.¹⁴ Bu tür yaklaşımlar, çocukların dinî bilgi ve değerleri yanlış anlamalarına ve yanlış inançlara sahip olmalarına neden olabilir. Örneğin, bir çocuğa, yalan söylememesi için “yalan söylersen dilin kopar, dilsiz kalırsın” gibi korkutucu ifadeler kullanmak, aslında gerçek dışı ve zararlı bir inanç sistemini besler. Benzer şekilde, “mezarı parmağınla gösterirsen parmağın çürür” gibi hurafeler anlatmak, çocuğun yanlış inançlara sahip olmasına yol açar.¹⁵ Ayrıca aile içinde benimsenen bu tür batıl inançlar, çocukların zihinsel ve duygusal gelişimini de etkileyerek, onları korkuya sevk eder, dinî bilgi ve değerlerle uyumsuzluk içinde olmalarına neden olur. Bu durum, çocukların sağlıklı bir din eğitimi almalarını engeller ve toplumda batıl inançların devam etmesine yol açar. Çünkü çocuklar, ailelerinden edindikleri bilgileri yaşantılarının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul eder. Bunun nedeni, çocukluk döneminin karakteristik özelliklerinden biri olan kolay inanma eğilimidir. Bu eğilimle, çocuklar dinle ilgili kendilerine anlatılanlara ve duyduklarına içtenlikle inanır. Mantıksal düşünme yetileri henüz tam anlamıyla gelişmemiş olan çocuk, bu gelişim sürecinde

9 İlhan Yıldız, “Yoksulluk ve Bilgisizliğin Öteki Yüzü: Yerleşik Halk İnançları”, *Diyanet İlmî Dergi* 42/4 (2006), 45.

10 Ceyda Tuncel, *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri* (Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), 21.

11 Joanna Crossman, “Superstitious Beliefs and Behaviours”, *Superstition, Management and Organisations: Irrationality, Randomness, and Chaos in Decision Making*, Palgrave Studies in Workplace Spirituality and Fulfillment (Cham: Springer Nature Switzerland, 2024), 93.

12 Enver Kapağan, “Geçmişten Bugüne Safranbolu’da Batıl İnançlar (Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde)”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* 14 (25 Aralık 2019), 4.

13 Tuncel, *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri*, 27.

14 Mustafa Doğan, *Halk Arasında Batıl Olarak Nitelendirilen ve Kutsal Mekanlarda Uygulanan İnanç ve Davranışların Sosyal Psikolojik Açından İncelenmesi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006), 1.

15 İshak Aşar, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkisi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012), 32.

karşılaştığı dini değerleri ve bilgileri sorgulamadan kabul eder.¹⁶

Ailede din eğitimi ile ilgili literatürde birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları şöyledir: Abanoz (2020), çocukların dinî ve ahlaki gelişiminde anne, babanın ve diğer bazı değişkenlerin etkisini araştırdığı çalışmasında, çocuğun dinî ve ahlaki gelişiminde etkili faktörün anne ve baba olduğunu tespit etmiştir. Çın (2019), Diyarbakır örnekleminde ebeveynlerin ilk çocukluk döneminde çocuklarının din eğitimiyle ilişkin tutumlarını çeşitli değişkenler açısından inceleyen araştırmasında, ebeveynlerin sağlıklı bir din eğitimi almış olmasının, çocukta sağlıklı bir din eğitiminin altyapısının oluşumuna katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Özkan (2011), çocuğun din eğitimi sürecinde dinî inanç, tutum ve davranışlarının oluşumu ve şekillenmesinde ebeveynlerin etkisini incelediği çalışmasında, dini bilgi kaynağı olarak en çok tercih edilen kişilerin sırasıyla anne ve baba olduğunu ortaya koymuştur. Bu veriler, çocukların dini eğitiminde anne ve babanın öncelikli rol oynadığını, dolayısıyla ebeveynlerin dini bilgi aktarımında ne kadar önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Batıl inançlar ve bu inançların etkilerine yönelik bazı çalışmalar mevcuttur. Tuncel (2013), bilim ve teknolojinin geliştiği toplumlarda bireylerin batıl inançlara inanma düzeylerini; cinsiyet, meslek grubu, yaş ve eğitim düzeyleri açısından inceleyerek aralarındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmasında, bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bunun yanında, katılımcıların meslek, yaş ve eğitim düzeyleri ile batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır. Aşar (2012), ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programındaki “Toplumda Yaygın Olan Bazı Batıl İnançlar” konusunun, öğrencilerin batıl inançları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasında, DKAB dersinin öğrencilerin batıl inançlarını azaltmada önemli bir rol oynadığını bulmuştur. Köse ve Ayten (2009), modern toplumlarda da varlığını sürdüren batıl inanç ve davranışları psiko-sosyal açıdan ele aldıkları çalışmalarında, batıl inançların bireye sağladığı psikolojik yarar üzerinde durmuşlardır. Yılmaz (2006), kadınlar arasında hurafelerin yaygınlığını ve çeşitli hurafeleri tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmasında, kadınların hurafelere bağlanma düzeyinin oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Literatüre baktığımızda ailede din eğitimi, batıl inançlar ve etkilerini ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir. Ancak ailede verilen din eğitimi kapsamında çocuklara örtük bir şekilde aktarılan batıl inançlar ve bu inançların çocuklardaki psikososyal etkilerine yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan hareketle çalışmamızda problem cümlesi “Çocuklar aileden ne tür batıl inançlar almakta ve bu batıl inançlardan nasıl etkilenmektedir?” olarak belirlenmiştir. Bu problemden hareketle oluşturulan alt problemler şu şekildedir:

Alt problemler

1- Çocukların çevrelerinden/ailelerinden öğrendikleri batıl inançlar var mıdır?

2- Çocukların kişisel olarak inandıkları batıl inançlar nelerdir?

3- Çocuklar batıl inançlardan etkilenmekte midir?

16 Hasan Dam, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2023), 69-71.

4- Çocuklar, ailelerinden edindikleri batıl inançları sorgulama eğiliminde midir?

Trabzon ili Çaykara ilçesinde, aile içinde çocukların gözlemlediği batıl inançları saptamak, onların inandığı batıl inançları belirlemek ve bu inançlardan kaynaklı etkileri görmek amacıyla yapılacak olan bu araştırmanın, din eğitimi literatürüne katkı sağlayacağı ve konu hakkında yapılacak yeni araştırmalara yol gösterici nitelikte olacağı öngörülmektedir.

1. Yöntem

Nitel araştırma yöntemi benimsenen bu çalışmada, aile içinde gerçekleştirilen din eğitimi sürecinde örtük olarak aktarılan batıl inançları ve bu inançların etkilerini incelemek amacıyla, gerçek hayat, güncel durum veya belirli bir zaman dilimindeki batıl inançlar hakkında birden fazla bilgi kaynağından yararlanarak derinlemesine bilgi toplamaya elverişli olan durum çalışması uygulanmıştır.¹⁷

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Trabzon ili Çaykara ilçesindeki dört farklı ortaokulda öğrenim gören 7. sınıf düzeyindeki yirmi öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun 7. sınıf öğrencilerinden oluşmasının nedeni, bu öğrencilerin DKAB dersinde yer alan “Melek ve Ahiret İnanıcı” ünitesindeki “Görünmeyen Varlıklar” konusu altında batıl inançlar içeriğinin işlenmiş olmasıdır. Bu durum nitel araştırmanın amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme”nin kullanılmasını gerektirmiştir.¹⁸ Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik bilgileri, öğrenim gördüğü okullar ve sınıf düzeyleri Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Yürütüldüğü Okulların Listesi

Öğrenci Rumuzu	Okul	Cinsiyet	Sınıf
Ö1	Taşkıran Mustafa Özer Ortaokulu	Erkek	7
Ö2	Zeki Bilge Ortaokulu	Erkek	7
Ö3	Zeki Bilge Ortaokulu	Kız	7
Ö4	Zeki Bilge Ortaokulu	Erkek	7
Ö5	Zeki Bilge Ortaokulu	Kız	7
Ö6	Zeki Bilge Ortaokulu	Kız	7
Ö7	Taşkıran Mustafa Özer Ortaokulu	Erkek	7
Ö8	Zeki Bilge Ortaokulu	Kız	7
Ö9	Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi	Erkek	7
Ö10	Taşkıran Mustafa Özer Ortaokulu	Erkek	7
Ö11	Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu	Kız	7

17 John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018), 97.

18 Michael Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 230.

Ö12	Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu	Kız	7
Ö13	Taşkıran Mustafa Özer Ortaokulu	Kız	7
Ö14	Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi	Kız	7
Ö15	Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi	Kız	7
Ö16	Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi	Kız	7
Ö17	Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi	Erkek	7
Ö18	Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu	Erkek	7
Ö19	Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu	Erkek	7
Ö20	Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu	Kız	7

Tabloya göre, Zeki Bilge Ortaokulu'ndan 4 kız ve 2 erkek öğrenci, Taşkıran Mahmut Özer Ortaokulu'ndan 2 kız ve 2 erkek öğrenci, Şehit Mehmet Aygün İmam Hatip Ortaokulu'ndan 2 kız ve 3 erkek öğrenci, Şehit Ahmet Çamur İmam Hatip Lisesi'nden 4 kız ve 1 erkek öğrenci olmak üzere, 7. sınıf kademesinden toplam yirmi öğrenci çalışma grubuna alınmıştır.

Araştırmamızda, öğrencilerin ailelerinden aldıkları batıl inançları ve bu inançların sebep olduğu olumsuz etkileri öğrenmek amacıyla nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme, araştırmacının amaçlarına uygun hazırlanmış soruların, fikrine ihtiyaç duyulan kişiye sorulması ve araştırmacıdan yanıtlar alınması sürecidir.¹⁹ Konu ile ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunda anlaşılamayan ya da yanlış anlaşılabilir soruların var olup olmadığının ölçülmesi için üç öğrenci ile pilot uygulama yapılmıştır. Uygulamadan sonra verilen cevaplar doğrultusunda görüşme soruları içerik ve dil açısından yeniden gözden geçirilmiş ve din eğitimi alanında iki öğretim üyesinden sorularla ilgili değerlendirmeleri alınarak üzerinde gerekli ekleme ve çıkarmalar yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Pilot uygulama ve uzman görüşlerinin alınması ile çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği sağlanmıştır.

Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 17.08.2023 tarihli 2023-8/1.1 sayılı izni ve Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 15.09.2023 tarih ve E-99699167-300-2300050643 sayılı izniyle 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz döneminde araştırmacı tarafından, belirlenen okul ve sınıf düzeylerinde görüşmeler yapılmıştır. Verilerin toplanma süreci yaklaşık 3-4 hafta sürmüştür. Görüşmeler, yüz yüze ve görüşme için ayrılmış özel bir oda ortamında bireysel olarak soruların cevaplanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara görüşme öncesinde gerekli açıklamalar yapılmıştır. Görüşmenin gönüllülük esasına dayandığı, kişisel bilgilerin saklı tutulacağı ve bilimsel çalışmada kullanılacağı bilgisi verilmiştir. Görüşmeler katılımcılardan alınan onay sonucu ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler alınan ses kayıtları dinlenerek bilgisayar ortamında yazıya geçirilmiştir. Verileri analiz etmek için içerik analizi

19 Necati Cemaloğlu, *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve Etik* (Ankara: Pegem Akademi, 2020), 117.

kullanılmıştır. Veriler içerik analizi ile kodlara ayrılmış ardından bu kodlardan hareketle tema ve kategoriler oluşturulmuştur.

2. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, öğrencilerin ailelerinden duyduğu ve kabul ettiği batıl inançları, bu inançların öğrenciler üzerindeki etkileri ve bu inançlarla ilişkili deneyimleri incelenmiştir. Ayrıca, batıl inançların neden olduğu olumsuz etkilerin yanı sıra, öğrencilerin bu inançları sorgulama durumları da araştırılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

2.1. Öğrencilerin Çevresinden Duyduğu Batıl İnançlar

Öğrencilerin çevresel etkilere maruz kalma düzeyini anlamak ve bu etkilerin eğitim sürecindeki rolünü değerlendirmek amacıyla öğrencilere, aileleri veya çevrelerinden duydukları batıl inançlar olup olmadığı ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplar, Tablo-2'de özetlenmiştir. Bu tabloda, öğrencilerin ailelerinden veya çevrelerinden duydukları batıl inançların varlığına dair genel bir görünüm sunulmuştur.

Tablo 2 Öğrencilerin Çevresinden Duyduğu Batıl İnançlar

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Günlük Yaşam	Gece uğursuzluğu	Gece tırnak kesmek (Ö-1, Ö-2, Ö-3, Ö-5, Ö-6, Ö-7, Ö-8, Ö-9, Ö-10, Ö-11, Ö-13, Ö-15, Ö-17, Ö-18, Ö-19, Ö-20)	16
		Geceleri dışarı çöp atmak (Ö-2, Ö-5, Ö-6, Ö-11, Ö-12, Ö-14, Ö-15, Ö-17, Ö-18, Ö-19, Ö-20,)	11
		Gece dışarı çıkmak (Ö-2, Ö-6, Ö-10, Ö-15, Ö-19)	5
		Geceleyin soğan yemek (Ö-6, Ö-20)	2
		Gece aynaya bakmak (Ö-7, Ö-2)	2
		Akşamları kedi sevmek (Ö-6, Ö-8)	2
		Gece uyurken karşında sandalye olması (Ö-5)	1
		Gece düşmek (Ö-12)	1
		Gece hayvanlardan uzak durmak (Ö-14)	1
		Gece ateş yakmak (Ö-2)	1
		Akşam dışarıda tuvalet yapmak (Ö-2)	1
		Gece temizlik yapmak (Ö-19)	1
	Gece suyun üstünden atlamak (Ö-20)	1	
	Düğün	Damadın gelini düğünden önce görmesi (Ö-3)	1
		Gelinin damadın ayağına basması (Ö-3)	1
Gelinin duvağı düğünden önce indirmesi (Ö-3)		1	

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Günlük Yaşam	Ev hayatı	Birinin üstünden atlamak (Ö-5, Ö-6, Ö-11, Ö-14, Ö-15, Ö-20)	6
		Evin girişine terlik koymak (Ö-3, Ö-8)	2
		Üzerindeki kıyafete dikiş atmak (Ö-18, Ö-20)	2
		Eşiğe oturmak (Ö-3, Ö-17)	2
		Arkadan konuşunca kulak çınlaması (Ö-15, Ö-16)	2
		Kur'an-ı açık bırakmak (Ö-18, Ö-19)	2
		Ekmeği yere düşürmek (Ö-18, Ö-20)	2
		Banyo kapısında durmak (Ö-6)	1
		Yemeği açık bırakmak (Ö-11)	1
		Eve köpek girmesi (Ö-16)	1
		Göbek düşmesi (Ö-12)	1
		İkindiden sonra banyo yapıp dışarı çıkmak (Ö-2)	1
		Yemeğe üfleme (Ö-20)	1
		Eve ayakkabı ile girmek (Ö-18)	1
Uğur	Fal ve Şans	Kara kedi (Ö-2, Ö-3, Ö-5, Ö-7, Ö-8, Ö-9, Ö-11, Ö-13, Ö-14, Ö-16, Ö-20)	11
		Burçlar (Ö-1, Ö-3, Ö-8, Ö-9, Ö-10, Ö-15, Ö-16, Ö-17)	8
		Ayna kırmak (Ö-5, Ö-7, Ö-8, Ö-9, Ö-11, Ö-17, Ö-14)	7
		Nazar boncuğu (Ö-2, Ö-3, Ö-13, Ö-15, Ö-17, Ö-18, Ö-20)	7
		Fal (Ö-1, Ö-3, Ö-5, Ö-9, Ö-16, Ö-17)	6
		Muska (Ö-1, Ö-2, Ö-3, Ö-4, Ö-10, Ö-18)	6
		Büyü (Ö-2, Ö-3, Ö-9, Ö-10, Ö-17, Ö-18)	6
		Sihir (Ö-3, Ö-9, Ö-10, Ö-17)	4
		Şans bilekliği (Ö-13, Ö-18)	2
		Kurban kanını alına sürmek (Ö-5, Ö-13)	2
		Kulak çekip tahtaya vurmak (Ö-7, Ö-16)	2
		Siyah yılan (Ö-9)	1
		Kesilen saçın üstüne basmak (Ö-3)	1
		Dolunayda saç kesmek (Ö-15)	1

Uğur	Fal ve Şans	Saçı kesen elin uğuru ya da uğursuzluğu (Ö-15)	1
		Kuşun pislemesi (Ö-7)	1
		13 rakamı (Ö-7)	1
		Gökkuşağının altından geçmek (Ö-11)	1
		Kurşun dökmek (Ö-15)	1
		Yerdeki şişeye basmak (Ö-14)	1
		Domuzu ismiyle söylemek (Ö-19)	1
		Merdivenin altından yürümek (Ö-20)	1
		Manifest (Ö-16)	1
	Dilek	Herhangi bir durumda dilek tutmak (Ö-1, Ö-3, Ö-7, Ö-15, Ö-18)	5
		Bir şeyi kırk kez söylemek (Ö-7, Ö-17)	2
		Ağaçlara bez bağlamak (Ö-11)	1
		Meteor taşı (Ö-15)	1
		Taş kolyelerin para getirmesi (Ö-2)	1
		Para havuzları (Ö-7)	1
Soyut âlem	Görünmeyen varlıklar	Cinler (Ö-2, Ö-4, Ö-5, Ö-6, Ö-8, Ö-10, Ö-11, Ö-12, Ö-13, Ö-14, Ö-15, Ö-18, Ö-19)	13
		Melek çağırmak (Ö-2, Ö-5, Ö-20)	3
		Gece mezarın yanından geçmek (Ö-2, Ö-18, Ö-20)	3
		Şeytan (Ö-2, Ö-8, Ö-19)	3
		Besmelesiz yemeğe şeytan gelmesi (Ö-3, Ö-17)	2
		Cin çağırmak (Ö-2, Ö-5)	2
		Horoz ötmesi (Ö-2, Ö-20)	2
		Ayna cinlerin dünyasının kapısı (Ö-2)	1
		Ceviz ağacının altında durmak (Ö-2)	1
		Mağarada cinlerin yaşaması (Ö-6)	1
		Cinlerin ıssız yerlerde büyü yapması (Ö-6)	1
		Karanlıkta cinlerin selamını almamak (Ö-6)	1
		Siyah keçilere dokunmak (Ö-2)	1
		Ruh çağırmak (Ö-5)	1
		Maraz (Ö-10)	1
		İncir ağacı altında cinlerin yaşaması (Ö-18)	1

Tablo 2'ye göre, öğrencilerin tamamında aileden/çevreden duymuş olduğu batıl inançların var olduğu görülmüştür. Öğrencilerin aileden/çevreden öğrendikleri batıl inançlar; günlük yaşam, fal ve uğur ve soyut âlem olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Bu temalar; gündelik hayat içindeki eylemleri kapsadığından “günlük yaşam”, bir eşyanın, durumun uğur ya da uğursuzluk olarak kabul edilmesi nedeniyle “uğur”, melek, cin, şeytan gibi görünmeyen varlıkları içermesinden dolayı “soyut âlem” şeklinde isimlendirilmiştir.

Günlük yaşam temasını oluşturan batıl inançlar gece uğursuzluğu, düğün ve ev hayatı kategorileri ile ilgilidir. Öğrencilerin gece uğursuzluğu ile ilgili kategoride yer alan batıl inançlarından örnek alıntılar şu şekildedir.

... Gece dışarı bir şey dökersen cinler gelir... (Ö-6) ... Akşamları tırnak kesmek uğursuzluktur... (Ö-9)
... Geceleri bahçede gezilmez çünkü orda cinler yaşar... (Ö-15) ... Geceleyn soğan yersek melekler orda olmaz... (Ö-20)

... Geceleyn aynaya bakılmaz, kendimizin şeytanlaşmış hali rüyalarımıza girer... (Ö-9) ... Akşamları kedi sevilmmez uğursuzluk getirir... (Ö-7)

Düğün kategorisinde yer alan batıl inançlar ile ilgili öğrencilerin cevaplarından örnek alıntılar aşağıdaki gibidir.

... Gelinin duvağını düğünden önce indirmesi, damadın düğünden önce gelini görmesi ve gelinin damadın ayağına basması gibi durumlarda evlilikleri kötü gider... (Ö-3)

Ev hayatı kategorisini oluşturan batıl inançlar ile ilgili öğrencilerin verdiği cevaplardan elde edilen alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir.

... Birinin üzerinden geçilirse gelecekte boyu kısa olur... (Ö-5) ... Kapının önünde oturan kişi iftiraya uğrar... (Ö-17) ... Kur'an-ı açık bırakırsak şeytan okur... (Ö-19) ... Eve köpek giremez, hem uğursuzluk getirir hem de onun olduğu evde melek olmaz... (Ö-16)

Uğur temasını oluşturan batıl inançlar, fal ve şans ve dilek kategorilerine ayrılmıştır. Fal ve şans kategorisinde yer alan batıl inançlardan örnek alıntılar şöyledir.

... Kurşun dökmek... (Ö-15) ... Kırık aynaya bakma cinler musallat olur... (Ö-14) ... Muska periden, cinden korur... (Ö-4) ... Nazar boncuğu şeytanın gözüdür... (Ö-2) ... Hınzır hayvanına diğer adını verirsek evin bereketi kaçır... (Ö-19) ... Saçlarını keser de saçlarının üstüne basarsan geleceğin kötü olur... (Ö-3)

Dilek kategorisinde yer alan batıl inançlar ilgili öğrencilerin cevaplarından alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir.

... Bir şeyi kırk kez söyleyince gerçekleşir... (Ö-7) ... Birinin yanağına kirpik düşünce onun dilek tutması gerekir, çünkü dileği gerçekleşir... (Ö-3) ... Taş kolyeler para getirir, rengi stresi azaltır... (Ö-2)
... Ağaçlara bağlanan bezler uğur getirir... (Ö-11)

Soyut âlem temasını oluşturan batıl inançlar görünmeyen varlıklar kategorisi altında toplanmıştır. Öğrencilerin cevaplarından elde edilen bu batıl inançlar ile ilgili alıntılar şöyledir.

... Dışarı çöp ya da bir şey atmıyoruz, sıcak su dökmüyoruz çünkü cinlerin sofrasına düşer ve sinirlenirler... (Ö-2) ... Cinler ıssız yerlerde falan yaşıyorlar, orda büyü yapıyorlar... (Ö-6) ... Mezarın

yanından geçerken mezarı işaret etmek şansızlık getirir... (Ö-20) ... Geceleyin incir ağaçlarının altında dolaşınca cinler musallat olur... (Ö-18) ... Yemeğe besmele çekmeden başlarsak şeytan da bizimle beraber yer... (Ö-17)

Literatürdeki farklı araştırmalar da çocukların batıl inançları öğrenme sürecinde ailelerin ve çevrenin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aşar'ın (2012) çalışmasında, öğrencilerin en fazla batıl inançları ailelerinden (%46,7), akrabalarından (%16,5) ve arkadaşlarından (%12,6) öğrendikleri ortaya çıkmıştır. Yılmaz (2006) tarafından yapılan araştırma, kadınların hurafeleri en çok annelerinden, büyükannelerinden ve kayınvalidelerinden (%47,5) öğrendiklerini ortaya koymuştur. İlgili çalışmadaki bulgular, hurafelerin özellikle kadınlar arasında aile içi iletişim yoluyla aktarıldığını ve bu şekilde nesiller boyunca sürdüğünü göstermektedir. Kanbir'in (2006) milli sporcular üzerinde yaptığı araştırmada, sporcuların batıl inançları öğrenme sürecinde ailelerin, yakın çevrenin önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Çobanoğlu'nun (2006) hurafeler üzerinde yaptığı alan araştırmasında, gördüğü bireylerin bir kısmı burçlar ile ilgili bilgileri ailelerinden öğrendiğini ifade etmiştir. Cebeci (2005) ise 11-15 yaş grubundaki öğrencilerin doğru-yanlış kararlarında annelerinin (%55,7) en etkili olduğunu, babaların (%28,1) ve arkadaşların (%4,9) da önemli roller oynadığını tespit etmiştir.

Bulgularımız ve mevcut literatürdeki bilgiler büyük ölçüde uyumludur ve batıl inançların toplumsal ve kültürel aktarım süreçlerine ışık tutmaktadır. Araştırmamızda, öğrencilerin tamamının ailelerinden çeşitli batıl inançları aldıklarını belirtmeleri, bu inançların ailede din eğitimindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Özellikle, ailelerin bu süreçteki kritik rolü, batıl inançların yaygınlığını ve sürekliliğini anlamak açısından önemlidir. Bununla birlikte içerik olarak batıl inançlara bakıldığında, çocukların aile içerisinde günlük yaşam, fal ve dileklere dair birçok batıl inanç çeşidi gördüğü, çocukluk dönemi korkularına bağlı olarak görünmeyen varlıklarla ilgili batıl inançları öğrendikleri söylenebilmektedir.

2.2. Öğrencilerin Sahip Olduğu/İnanıldığı Batıl İnançlar

Öğrencilerin aileleri veya çevreleri tarafından aktarılan batıl inançların etkisi altında olup olmadıklarını belirlemek amacıyla, onlara batıl inançlara inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Bu soru, öğrencilerin kendi düşünce yapılarını, ailelerinden veya çevrelerinden aldıkları bilgilerle nasıl ilişkilendirdiklerini ve kendi inanç sistemlerini nasıl şekillendirdiklerini anlamak için kullanılmıştır. Öğrencilerin sorulan soruya verdiği cevaplar aşağıdaki Tablo-3'te yer almaktadır.

Tablo 3 Öğrencilerin Sahip Olduğu Batıl İnançlar

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Batıl inançlara inanıyorum	Günlük Yaşam	Birinin üstünden atlamak (Ö-17, Ö-20)	2
		Düşüncelerle nesneyi hareket ettirmek (Ö-16)	1
		Islak dışarı çıkmak (Ö-2)	1
		Kedilerin üstünden atlamak (Ö-6)	1
		Mezarlığın yanından geçerken şarkı söylemek(Ö-20)	1
		Mezarlığın yanından geçmek (Ö-18)	1
		Ekmek kırıntısına basmak(Ö-20)	1
		Dikiş üzerine kişinin gelmesi (Ö-20)	1
		Saçın üstüne basmak (Ö-3)	1
	Fal	Nazar boncuğu (Ö-3, Ö-13)	2
		Fal (Ö-16)	1
		Muska (Ö-3)	1
		Burçlar (Ö-16)	1
	Gece uğursuzluğu	Gece tırnak kesmek (Ö-11, Ö-18, Ö-20)	3
		Gece dışarı çöp atmak (Ö-2, Ö-20)	2
		Gece dışarıda tuvalet yapmak (Ö-2)	1
		Gece dışarı çıkmak (Ö-2)	1
Görünmeyen varlıklar	Cinler (Ö-2, Ö-11)	2	
Batıl inançlara kısmen inanıyorum	Nazara inanırım nazar boncuğuna inanmam (Ö-15)	1	
	Şans bilekliği (Ö-5)	1	
	Uydurulmuş hikâye (Ö-5)	1	
	Sünnetle çelişmeyen burçlar (Ö-12)	1	
	Akşam dışarı çöp atmak (Ö-12)	1	
	Akşam temizlik yapmak (Ö-19)	1	
	Akşam dışarıda tuvalet yapmak (Ö-15)	1	
	Domuzu ismiyle söylemek (Ö-19)	1	
	Cin çağırmak (Ö-15)	1	
	Cin hakkında kötü konuşmak (Ö-15)	1	
	Batıl inançlar abartı geliyor (Ö-19)	1	
	Burçlar (Ö-15)	1	

Batıl inançlara inanmıyorum	Allah'a inanıyorum (Ö-7, Ö-10)	2
	Batıl inançlara inanmıyorum (Ö-9)	1
	Batıl inançları sorguluyorum, inanmıyorum (Ö-7)	1
	Eskiden inanırdım ama şimdi yok (Ö-14)	1

Tabloda öğrencilerin batıl inançlara yönelik tutumlarını belirlemek üzere kullanılan verilere göre, öğrencilerin batıl inançlara ilişkin tutumları “Batıl inançlara inanıyorum,” “Batıl inançlara kısmen inanıyorum” ve “Batıl inançlara inanmıyorum” şeklinde üç tema altında toplanmıştır. Bulgular, öğrenciler arasında batıl inançlara yönelik farklı düzeylerde tutumların bulunduğunu göstermektedir. Öğrencilerin çoğunluğu batıl inançlara inanırken, dört öğrenci kısmi bir inanç sergilemekte ve sadece dört öğrenci hiçbir batıl inanca inanmamaktadır. Bu çeşitlilik, öğrencilerin batıl inançlarla ilişkili tutumlarında karmaşıklık olduğunu ve farklı düşünce yapılarına sahip olduklarını göstermektedir. Önceki soruda öğrencilerin, ailelerinde gözlemediği batıl inançlar ele alındı. Bu soru ise öğrencilerin ailelerinde gördükleri batıl inançlara inanıp inanmadıklarını öğrenmek amacıyla soruldu. Öğrencilerin ailelerinden gözlemediği günlük yaşam, fal ve uğur, gece uğursuzluğu ve görünmeyen varlıklar ile ilgili batıl inançlar aynı zamanda onların inandığı batıl inançlar arasında yer almaktadır.

Batıl inançlara inandığını söyleyen öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardan doğrudan alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir.

... Ben nazar boncuğu, muskaya inanıyorum. Muskanın içine bazı dualar koyuyorlar sonra kapıyorlar buna inanıyorum... (Ö-3) ... Gece tırnak kesilmez diyorlardı buna inanıyor gibiyim... (Ö-18)
... Gece uyurken perdem açık olduğu zaman özellikle köyde iken belli bir süreden sonra karanlık oluyor ya üç harfliler beni izliyormuş yanıma geleceklermiş gibi hissediyorum... (Ö-2) ... Saçımın üstüne basmamaya çalışıyorum uğursuzluk getirir diye... (Ö-3) ... Birinin üzerinden atlayınca bonyunun kılalacağına inanmıştım... (Ö-20)

Batıl inançlara kısmen inandığını ifade eden öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardan doğrudan alıntı örnekleri aşağıdaki gibidir.

... Bu şans, cesaret, kader bileklikleri var mesela onlara biraz inanıyorum burçların bileklikleri var, onların anlamları var ama onlara da çok inanmıyorum, çünkü bir ara kullandım ama hiçbir etki görmedim... (Ö-5) ... Nazara inanırım ama nazar boncuğuna inanmıyorum... (Ö-15) ... Hinzırı kendi adıyla söylemek ve akşamleyin temizlik yapmak kötü, bu ikisine inanıyorum... (Ö-19)

Batıl inançlara inanmadığını dile getiren öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardan doğrudan alıntı örnekleri ise şöyledir.

Ben batıl inançlara inanmıyorum. Allah'a inanıyorum... (Ö-7) ... Hayır, sadece dine inanıyorum... (Ö-10) ... Benim şu an inandığım pek yok ama eskiden kedilerin içine cin girdiğini düşünürdüm... (Ö-14)

Çalışmada ulaşılan bulgular, literatürdeki bulgular ile örtüşmektedir. Dağlı ve arkadaşlarının (2023) 573 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, öğrenciler ara-

sında yaygın olan batıl inançlar arasında kara kedilerin uğursuzluk getirdiği, astrolojinin ve burçların geleceği belirlediği, büyü ve nazarın insanları etkileyebileceği gibi inanışlar yer almaktadır. Ayna kırma, gece tırnak kesme, ıslık çalma, merdiven altından geçme, eşikte oturma ve tuz dökme gibi davranışların uğursuzluk getireceği düşüncesi de yaygındır. Bunun yanında, kötü şans getireceğine inanılan bir durum karşısında kulak çekip tahtaya vurma gibi ritüelistik davranışlar, baykuş veya yarasanın bir evde görülmesinin ölüm habercisi olacağına dair inanışlar ile odaya kelebek ya da uğur böceği girmesinin şans getireceği düşüncesi de öğrenciler arasında sıkça karşılaşılan inanışlar arasındadır. Ögenler ve Yapıcı (2012) Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndan 184 öğrenci ile yaptığı görüşmeler sonucunda, öğrencilerin batıl inançlarına ilişkin çeşitli bulgular elde etmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin %61,4'ü burçlarının özelliklerini bildiklerini ifade ederken, %65,8'i bazı insanların başlarına kötü şeylerin gelmesini hak ettiklerine inanmaktadır. %39,7'si korktukları bir şeyin gerçekleşmemesi için tahtaya vurduğunu belirtmiştir. Ayrıca, %23,4'ü evden sağ ayağı ile çıkmanın gerekliliğine, %20,1'i önemli işlere başlarken özel bir gün seçmeye, %13,6'sı baykuş ötüşünün bela getirdiğine, %12,5'i kara kedinin şanssızlık getirdiğine, %10,3'ü ise köpek ulumasının cenaze habercisi olduğuna inanmaktadır. Öğrencilerin %2,7'si ise merdiven altından geçmenin uğursuzluk getirdiğini düşünmektedir. Öğrencilerin %32,1'in nazar boncuğu taşıdığını, %22,8'inin muska bulundurduğunu ve %20,7'sinin türbeye gittiğini belirtmiştir. Ayrıca, %55,4'ünün uğurlu bir sayısı, %41,3'ünün uğurlu bir günü ve %24,5'inin uğurlu bir eşyası bulunmaktadır. Öğrencilerin %26,1'i ailelerinin kendi göbek kordonlarını belirli bir yere gömdüklerini ifade etmektedir. Öğrencilerin %59,8'i uğur için yaptıkları davranışların kendilerini şanssızlıklara, hastalıklara ve kötü haberlere karşı koruduğuna inanmaktadır. Bu bulgular çocukluk döneminde aile ve çevreden kazanılan batıl inançların gençlik döneminde de etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Ayrıca günlük yaşam, fal ve uğur temalarına ait içeriklerin üniversite öğrencilerinde de yer aldığı söylenebilir. Kanbir'in (2006) çalışmasında yetişkin sporcular, kaygılarını bertaraf etmek amacıyla, şans ve uğur getireceğine inandığı eylemleri yaparak batıl inançlara olan eğilimlerini göstermişlerdir. Ancak aynı çalışmada, bazı sporcuların batıl inançları dine, akla ve bilime aykırı olarak değerlendirdiği ve bilimsel düşünceye dayalı bir tutum sergilediği de belirtilmektedir. Arslan'ın (2004) araştırmasında ortaokul ve lise eğitim düzeyinin batıl inanç eğilimlerini zayıflatmada etkisinin olmadığı, ancak üniversite seviyesinde batıl inanç kaygı düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür. Aynı araştırmada batıl inançlılık ile dini yönelim arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Bulgularımız, öğrencilerin aileden gözlemediği batıl inançlara inandıklarını göstermektedir. Bu da çocukluk dönemi kolay inanırlık özelliğinin bir göstergesidir.²⁰ Öğrencilerin yarısından fazlası batıl inançlara tamamen inanırken, diğerleri kısmi bir inanç sergilemekte ve bir kısmı ise hiçbir batıl inanca inanmamaktadır. Bu durum, 7. Sınıf DKAB dersinde “Melek ve Ahiret İnancı” ünitesinin “Görünmeyen Varlıklar” konusu altında batıl inançların ele alınmasına rağmen, öğrencilerin bu inançları terk etmediklerini ve DKAB dersinin bu inançları ortadan kaldırmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Öğrencilerin batıl inançlara yoğun bir şekilde inanması, onların ailelerinden veya çevrelerinden aldıkları bilgilerin, kişisel deneyimlerinin ve düşünce yapılarının güçlü bir yansımasıdır. Ayrıca, öğrencilerin

20 Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 69.

batıl inançlara yönelik tutumlarının, genellikle ailelerinden veya çevrelerinden duydukları bilgilerle şekillendiği görülmektedir. Özellikle günlük yaşam, fal, gece uğursuzluğu, görünmeyen varlıklar gibi kategorilere dayalı batıl inançlar, öğrenciler arasında yaygın olarak görülmektedir. Bu durum, bireylerin kültürel ve sosyal çevrelerinin, batıl inançlara ilişkin tutumlarını ciddi bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

2.3. Öğrencilerin Batıl İnanç Kaynaklı Yaşadığı Olumsuz Etkiler

Çevreleri veya ailelerinden edindikleri batıl inançlar, öğrencilerin duygusal durumlarını çeşitli şekillerde etkilemektedir. Öğrencilerin batıl inançlara inanmaları nedeniyle olumsuzluk yaşayıp yaşamadıkları kendilerine sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo-4'te sunulmuştur.

Tablo 4 İnanılan Batıl İnançların Öğrencilere Etkileri

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Olumsuz duygular yaşıyorum	Korku	Dışarı bir şey attığımda korkuyorum (Ö-2, Ö-20, Ö-11, Ö-12)	4
		Cinlerden korkuyorum (Ö-6, Ö-12, Ö-13, Ö-20)	4
		Akşam kediye pişt demekten korkarım(Ö-6)	1
		13 rakamının şanssızlık getirmesinden korkuyorum(Ö-7)	1
		Akşam tırnak kesmekten korkuyorum(Ö-11)	1
		Manifest kötü çıkarsa korkuyorum(Ö-16)	1
		Geceleri incir ağacının altına girmekten korkuyorum(Ö-18)	1
		Geceleri mezarın yanından geçmekten korkuyorum(Ö-18)	1
		Biri üstümden atlayınca boyumun kılalacağından korkuyorum(Ö-20)	1
	Kaygı	Geceleyin besmele çekmeyince endişeleniyorum(Ö-18)	1
		Hınzırı gerçek adı ile söyleyince panikliyorum(Ö-19)	1
		Faldan kötü bir şey çıkınca endişeli oluyorum(Ö-16)	1
		Dilek tutunca stresleniyorum (Ö-1)	1
Kısmen olumsuz duygular yaşıyorum		Eskiden korkardım ama şimdi korkmuyorum (Ö-14, Ö17)	2
		Uyurken karşımda sandalye olmasından biraz korktum(Ö-5)	1
		Birisi üstümden atlayınca cüce olmaktan korkardım(Ö-17)	1

Olumsuz duygular yaşamıyorum	Korkmuyorum(Ö-3)	1
	Hayır(Ö-4)	1
	Gerçek olmadığı için inandırıcı gelmiyor(Ö-8)	1
	Batıl inançlardan kaynaklı korkum yok(Ö-9)	1
	Sadece Allah'tan korkuyorum(Ö-10)	1

Tabloya göre, öğrencilerin batıl inançlardan kaynaklanan duygusal deneyimleri “Olumsuz Duygular Yaşıyorum”, “Kısmen Olumsuz Duygular Yaşıyorum” ve “Olumsuz Duygular Yaşamıyorum” şeklinde üç ana tema altında incelenmiştir. Bulgular, görüşülen öğrencilerin bu duygusal deneyimlerinde çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Yirmi öğrenciden oluşan çalışma grubunun on ikisi batıl inançlardan kaynaklanan korku ve kaygı gibi olumsuz duygular yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerin üçü ise bu olumsuz duyguları kısmen deneyimlediklerini ifade etmiştir. Sadece beş öğrenci herhangi bir olumsuz duygu yaşamadığını söylemiştir.

Batıl inançlardan kaynaklı korku ve kaygı gibi olumsuz duygular yaşayan öğrencilerin vermiş olduğu yanıtlardan örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

Gece su dökene cinler musallat olur diye korkuyorum... (Ö-13) ... Kardeşlerimin üstümden atlaması ile boyumun kılalacağından çok korkuyorum... (Ö-20) ... Geceleyin incir ağacının altına girmek ve mezarın yanından geçmekten korkuyorum... (Ö-18) ... Hınzır diğer adıyla yazılıyor ben onu okuyorum yanlışlıkla gerçek adı ile anıyorum bir an böyle panikliyorum... (Ö-19) ... Mesela dilek tutunca kötü bir şey olacak diye stresleniyorum... (Ö-1)

Batıl inançlardan kaynaklı kısmen olumsuz duygular yaşadığını ifade eden öğrencilerin cevaplarından örnek alıntılar şöyledir.

... Birkaç gün öncesinde uyuduğumda karşımda sandalye vardı çok azıcık ondan korktum ama sonra bunu aileme anlattım ailem de onlar da söyleniş falan deyince içimi rahatlattılar ben de o şekilde rahatladım... (Ö-5) ... Küçükken vardı ama şimdi yok. Birisinin üzerinden atladığımız zaman boyunun kısa olması inancından dolayı cüce kalmaktan korkardım. Dışarıda gördüğüm cüce insanları. Ama şimdi de inanasım geliyor nedense. (Ö-17)

Batıl inançlardan kaynaklı olumsuz duygular yaşamadığını söyleyen öğrencilerin cevaplarından alınan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir.

... Yaşamıyorum öyle duygular, sonuçta bunların gerçekliği tespit edilmediği için bana inandırıcı gelmiyor... (Ö-8) ... Batıl inançtan kaynaklı korkum olmuyor... (Ö-9) Hayır, ben sadece Allah'tan korkuyorum, küçükken korkuyordum mesela arkamda his hissediyordum karanlıkta ama artık hissetmiyorum çünkü gerek duymuyorum korkmaya. (Ö-10)

Literatürde batıl inançların bireylerin kaygı ve korku gibi olumsuz duygularını artırabileceğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Sancak (2023) halk inançlarının bireyler üzerindeki etkilerini ele aldığı çalışmada batıl inançların, psikolojik açıdan bireylerin korku ve kaygı durumlarında rahatlatıcı bir işlev gördüğünü belirtmektedir. İnce'nin (2021) çalışması, batıl inançların sporcuların algılanan stresle baş etme becerilerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Taş'ın (2019) çalışmada, öğrencilerin batıl inançlara sahip olma

düzeylerinin artmasıyla mutluluk düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Köse ve Ayten'in (2009) çalışmasında, batıl inanç ve uygulamaların, bireyin kötü şans, sıkıntı ve başarısızlık gibi olayları anlamlandırmasına ve bu olaylara bir sebep atfetmesine olanak tanıdığı, bazı durumlarda, batıl inançların bireyin duygusal durumunu düzenlediği, olumsuz duygulara karşı koruduğu ve rahatlamasını sağladığı görülmektedir. Arslan (2004), batıl inançların belirli ritüellerin uygulanamaması durumunda kaygıya neden olabileceğini vurgulamaktadır. Çevresinin telkinlerine açık olan ve kendi inançlarını sorgulayamayan bireylerin, bu inançların sonucunda meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle kaygı yaşadıkları belirtilmiştir. Çalışmamızda da katılımcıların batıl inançları günlük yaşamlarında uygulayamadıklarında benzer kaygı belirtileri gösterdikleri gözlemlenmiştir. Batıl inançların bazı bireylerde olumlu etkiler yaratabileceği de literatürde yer almaktadır. Bu bulgular, batıl inançların bireyler üzerindeki psikolojik ve duygusal etkilerinin karmaşık olduğunu göstermektedir. Bazı durumlarda batıl inançlar bireyi olumlu yönde etkilerken, bazı durumlarda ise olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak yukarıdaki çalışmaların çoğunluğunun yetişkinler üzerinde yapıldığı düşünüldüğünde, çocukların batıl inançlardan olumlu bir şekilde etkilenmesi beklenmemelidir. Çünkü mantıksal düşünme becerileri tam olarak gelişmemiş olan çocuklar²¹, batıl inançları derinlemesine muhakeme edemezler. Bu sebeple çocuklarda batıl inançlarla ilgili olumsuz duygu ve düşünceler daha sık görülebilir.

Öğrencilerin ailelerinden veya çevrelerinden edindikleri batıl inançlar, psikolojik düzlemde farklı tepkilere yol açmaktadır. Bu bulgular, batıl inançların öğrencilerin duygusal durumlarını etkileyebileceğini ve bazıları üzerinde belirgin bir korku veya kaygı oluşturabileceğini göstermektedir. Özellikle, nazar boncuğuna veya kara kedi geçişine dair inançlar gibi ritüellerin uygulanması, günlük yaşamda kaygı seviyelerini arttırmaktadır. Ayrıca gece yapılan bazı eylemler, görünmeyen varlıklar ve gündelik hayattaki bazı uygulamalar da öğrencilerde korku oluşturmaktadır. Bu durumda olan bireyler, sürekli olarak belirli eylemleri gerçekleştirmeleri gerektiği inancıyla hareket etmekte ve bu durum genel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmada belirtilen üç öğrenci üzerinde batıl inançların kısmen etkili olduğu görülmüştür. Örneğin, fal baktırmak gibi ritüelleri bazı durumlarda eğlence amacıyla yapmışlardır, ancak bu inançlar günlük yaşantılarını büyük ölçüde etkilememiştir. Geri kalan beş öğrenci ise batıl inançlardan olumsuz anlamda etkilenmemiştir. Bu kişiler için batıl inançlar bilimsel veya mantıksal bir temele dayanmadığı için önemli değildir. Bu çeşitlilik, batıl inançların psikolojik etkilerinin bireysel farklılıklara bağlı olarak nasıl değişebileceğini vurgulamaktadır.

Özetle batıl inançların kaygı ve korku gibi olumsuz duygulara neden olabileceği, ancak bazı durumlarda yetişkin bireylerin mutluluk düzeylerini artırabileceği veya stresle başa çıkma becerilerini geliştirebileceği görülmüştür. Bu, batıl inançların bireyler üzerindeki etkilerinin kişilik özelliklerine ve sosyal çevrelerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak çocukluk döneminde batıl inançların korku ve kaygı gibi olumsuz duygulara yol açması öğrencilerin dinî gelişimine engel olmakta psiko-sosyal gelişimini de olumsuz etkilemektedir.

21 Dam, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", 71.

2.4. Öğrencilerin Batıl İnançları Sorgulama Konusundaki Tutumları

Öğrencilerin batıl inançları kabul etme veya sorgulama durumları, çevresel faktörlerin, kültürel etkilerin ve kişisel düşünsel süreçlerin bir sonucudur. Bu bağlamda, araştırmamızda öğrencilerin duydukları batıl inançları sorgulayıp sorgulamadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin ilgili soruya verdikleri cevaplar Tablo-5'te sunulmuştur.

Tablo 5 Öğrencilerin Batıl İnançlar Hakkındaki Sorgulamaları

Tema	Kod	Frekans
Batıl inançları sorguluyorum	Saçma (Ö-1, Ö-5, Ö-19, Ö-16, Ö-20)	5
	Sorguluyorum (Ö-5, Ö-7, Ö-11, Ö-20)	4
	Dinimize uygun değil (Ö-1, Ö-16)	2
	Deneyimledim ama bir olumsuzluk görmedim (Ö-7, Ö-20)	2
	Yalan (Ö-1)	1
	Batıl inancın kaynağını sorguluyorum (Ö-13)	1
	Doğru bulmuyorum (Ö-1)	1
	Yanlış (Ö-10)	1
	Efsane der geçerim (Ö-4)	1
Batıl inançları kısmen sorguluyorum	Mantıklı buluyorum (Ö-2, Ö-12, Ö-3)	3
	Bazılarını kabul ediyorum, bazılarını da sorguluyorum (Ö-2)	1
	Bazılarını sorgulamıyorum (Ö-2)	1
	Bazı şeyler şüphe uyandırıyor (Ö-12)	1
	Geçerli bir sebebi vardır (Ö-15)	1
	Birçoğunu mantıksız buluyorum (Ö-3)	1
Batıl inançları sorgulamıyorum	Sorgulamıyorum (Ö-6)	1
	Hayır (Ö-9)	1
	Duyduğumda küçüktüm hiç sorgulamadım (Ö-17)	1

Tabloya göre, öğrencilerin batıl inançları sorgulama düzeylerinde çeşitlilik gözlemlenmektedir. Öğrencilerin çoğu batıl inançları sorgularken, bir bölümü kısmen sorgulamakta, azınlıkta olan kısmı ise hiç sorgulama ihtiyacı duymamaktadır. Bu durum, öğrencilerin çevrelerinden veya ailelerinden edindikleri batıl inançların kabul edilmesi veya sorgulanması konusunda farklı yaklaşımlara sahip olduklarını göstermektedir. DKAB dersinde batıl inançlara yönelik sınırlı bir içerik bulunmasına rağmen, bu konunun işlenmesinin, öğrencilerin batıl inançları sorgulama noktasında önemli bir dayanak oluşturduğu düşünülmektedir.²² Sorgulayan öğrencilerin ifadelerinden, bazılarının batıl inançları deneyimlemiş olsalar da

22 Zekai Taşın, 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı (Ankara: Erkad Yayıncılık, 2024), 14.

bunların olumsuz sonuçlarını görmedikleri, bazılarının ise bu inançları saçma buldukları veya doğru bulmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu öğrencilerin batıl inançların kaynağını araştırdıkları ve dinleriyle uyumlu olmadığını düşündükleri de görülmektedir. Kısmen sorgulayan öğrenciler ise, batıl inançların bazılarını kabul ederken, bazılarını da sorguladıklarını ifade etmektedir. Bu öğrenciler, gece dışarı bir şey dökmek, geceyin cinleri rahatsız etmek ve ekmeğin üstüne basmak gibi batıl inançları mantıklı bulduğunu ve bu inançların onlarda şüphe uyandırdığını dile getirmektedir. Ancak azınlıkta olan öğrencilerin ise batıl inançların doğruluğu hakkında herhangi bir sorgulama yapmadıkları görülmektedir.

Çevresinden/ailesinden duyduğu batıl inançları sorgulayan öğrencilerin verdiği cevaplardan elde edilen örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

... Ayna kırılınca onu biraz sorguluyorum. Bizim kuzenlerimiz bize bir ara gelmişti orda da cam kırılmıştı ama bir şey olmadı uğursuzluk getirmedi, sorguluyorum ama yanlış olduğunu biliyorum... (Ö-7) ... Bizim dinimize yakışmaz böyle batıl inançlar fal gibi şeyler. O yüzden ben çok doğru bulmuyorum böyle şeyleri... (Ö-1) ... Mesela kara kedinin geçmesi çok saçma batıl inanç bence onlar çok güzel ve asil hayvanlar köpekler de öyle bence onlar evde dolaşabilir meleklere girmemesi ile alakası yok... (Ö-16) ... Ben çok düşünmem efsane der geçerim... (Ö-4) ... Kedilerin uğursuzluk getirmesini sorguluyorum... (Ö-5)

Çevresinden/ailesinden duyduğu batıl inançları kısmen sorgulayan öğrencilerin verdiği cevaplardan alıntılar şöyledir.

Bazılarının doğruluğunu hiç sorgulamıyorum sorgulamaya gerek duymuyorum. Büyükler diyor ya onlar diyorsa bir şey vardır. Bana mantıklı geliyor çünkü banyo ediyorsun, suyunu döküyorsun mezarlıkların yanına gidiyor, sonuçta bunlar ölmüş insanlar. Ölmüş insanlar zarar verir bence ne bilim ruhları falan. (Ö-2) Birçoğu mantıksız geliyor zaten ama bazıları mantıklı gelince onları araştırıyorum mesela aslan burcu şunu yaşayacak ben de aslan burcuyum bakıyorum yaşayacak mıyım, yaşamayacak mıyım sonra bakıyorum ki yaşamıyorum o yüzden artık burçlara da inanmıyorum... (Ö-3)

Çevresinden/ailesinden duyduğu batıl inançları sorgulamadığını ifade eden öğrencilerin yanıtlarından elde edilen alıntılar şu şekildedir.

Duyduğumda çoğunlukla 5 ila 10 yaş arasında olduğum için hiç sorgulamadım. (Ö-17) ... Ben kanıtlayamam ki sorgulamıyorum o yüzden. (Ö-6)

Çocukluk döneminin ilk yıllarında, çocukların zihinsel gelişimleri henüz yeterince ilerlemediğinden, dinî inançları sorgulamadan benimserler. Küçük yaştaki çocuklar, aileleri ve çevreleri tarafından sunulan dinî inanç ve değerleri doğru kabul edip, genellikle olduğu gibi kabullenme eğilimindedirler.²³ Zihinsel gelişimin belirli bir seviyeye ulaşmasıyla birlikte, daha önce benimsenen dinî inançlar, ibadetler ve geleneksel dinî tutumlar, ilerleyen yaşlarda şüphe ve sorgulamalara konu olmaya başlar. Bilişsel gelişim süreciyle birlikte, eğitim, çevre ve kitle iletişim araçları gibi faktörlerin etkisiyle çocukların iç dünyasında birtakım belirsizlikler, şüpheler ve çelişkiler ortaya çıkar. Bu sorgulama ve eleştirme süreci, çocukların daha önce sorgulamadan benimsedikleri inançlarında değişim ve dönüşümlere yol açar-

23 Celal Çayır, "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma", *Bilimname: Düşünce Platformu* 27 (2014), 64.

ken, bazı bireylerde dinî inanç ve düşüncelerin derinleşmesine, taklit düzeyindeki inançların güçlenip pekişmesine, diğerlerinde ise dinî ilgisizlik ve inançsızlıkla sonuçlanır.²⁴ Ayrıca Bahadır'ın (1994) dini şüphe konusunda yaptığı araştırmada lise öğrencileri ile gerçekleştirdiği görüşmeleri sonrasında, dini şüpheler ve sorgulamaların, ergenlerin büyük bir kısmının dini konularda daha bilinçli hale geldiği ve din ile ilgili daha derinlemesine araştırmalar yapmalarına olanak sağladığı, bu nedenle, dini şüphelerin ergenlik dönemi dini gelişimini genellikle olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ergenlerin dini tutumlarının belirginleştiği bu dönemde çoğunluğu yeniden dine yönelmiş, dinden uzaklaşma yaşayanların oranı ise sadece %10,1 olarak tespit edilmiştir. Çayır (2014)'ın ve Bahadır'ın çalışmasından alınan bu bölümler çocukların dinî inançlarının yaşları ilerledikçe nasıl değişebileceğini ve sorgulamalarının nasıl gelişebileceğini vurgulamaktadır.

Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda, DKAB dersinde batıl inançlara yönelik "Melek ve Ahiret İnancı" ünitesinde yer alan içeriğin işlenmiş olması, öğrencilerin çoğunluğu üzerinde etkili olmuştur. Öğrencilerin çoğunun ailelerinden ve çevrelerinden duydukları batıl inançları sorgulaması, DKAB dersinin, batıl inançlara eleştirel bakabilme ve mantık süzgecinden geçirme gibi noktalarda etkili olduğunu göstermektedir. Ancak azınlıkta olan öğrencilerin batıl inançları sorgulamaması, DKAB dersinin bütün öğrenciler üzerinde aynı etkiye sahip olmadığını da göstermektedir. Bu durumdan hareketle DKAB dersinin içeriği, öğrencilerin dinî değerlerinin oluşması ve şekillenmesinde, yanlış inançlara karşı sağlam bir tutum geliştirmesinde önemli bir yere sahiptir.

Sonuç

Aile çocuğun dini gelişiminin merkezi ve başlangıç noktasıdır. Ailenin dini bilgi ve tutumu çocukta her zaman olumlu bir gelişmeyi sağlamamaktadır. Araştırmamız neticesinde çocukların tamamı ailelerinden ve çevrelerinden günlük yaşam, fal ve uğur, görünmeyen varlıklarla ilgili çok çeşitli batıl inançları gözlemlemekte ve bu batıl inançların büyük bir kısmına inanma eğilimi göstermektedir. Çocukların ailelerinden ve çevrelerinden edindikleri bu batıl inançlar, onların günlük yaşamlarını derinden etkilemektedir. Özellikle ailede verilen din eğitimi sürecinde edinilen bu batıl inançların, çocukların psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. Batıl inançlar, çocuklarda korku ve kaygı gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak yavaş yavaş ergenlik dönemine doğru geçiş yapan ve okullarda DKAB dersiyse birlikte batıl inanç konularını öğrenen öğrenciler, ailelerinden veya çevrelerinden duydukları batıl inançları çoğunlukla sorgulama, az da olsa doğrudan kabul etme eğilimindedir. Bu sonuçlar, çocukların inanç sistemlerinin nasıl şekillendiğini anlamak için önemli bir göstergedir.

Ailelerin çocuklara doğru dinî bilgileri aktarırken uygun öğretim yöntemlerini kullanmaları gerektiği üzerinde önemle durulmalıdır. Ebeveynlerin ve eğitimcilerin, çocuklara din eğitimi verirken sağlıklı ve doğru bir eğitim yaklaşımı benimsemeleri kritik önem taşımaktadır. Öncelikle çocuk sahibi olan ailelere, çocuğa nasıl bir din eğitimi verilmesi gerektiğine dair seminer ve eğitimler verilmelidir. Çocukların doğru model alabilmesi için aile içerisinde yer alan batıl inançları, başta ailenin kendisi sorgulamalı ve çocuklara gerçek ve

24 Çayır, "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma", 65.

sağlıklı bir dini yaşantı modeli sunmalıdır. Batıl inançlar bir korkutma, disiplin veya istenmeyen bir davranışı bastırma aracı olarak çocuklar üzerinde kullanılmamalıdır. Çocuğun doğal merakıyla birlikte eşya ve olaylara yönelik sorularına gerçekçi ve somut cevaplar verilmelidir. Ayrıca etkili eğitim stratejileri geliştirilerek, çocukların din eğitimi sürecinde aktif olmaları sağlanmalıdır. Bununla birlikte sosyal medya çağında çocukların tablet veya bilgisayar üzerinden izledikleri programlar, videolar ve oynadıkları oyunlar mutlaka denetlenmelidir.

Örgün eğitim sürecinde din eğitimi, bilimsel bilgi ve doğrular üzerine kurulmalı, batıl inançların yanlışlığı öğretilerek eleştirel düşünme becerileri kazandırılmalıdır. Dinî metinler ve kaynaklar doğru bir şekilde anlatılmalı, batıl inançlarla çelişen doğru bilgiler vurgulanmalıdır. Çocuğun aileden veya sosyal medya üzerinden öğrendiği yanlış bilgi ve tutumları izole edebilmek için DKAB derslerinde, batıl inançların zararları konusunda farkındalık oluşturulmalıdır. Çocuklar, doğru ve güvenilir kaynaklardan dinî bilgilere ulaşabilmeli, batıl inançların türleri ve zararları konusunda bilgilendirilmelidir. DKAB ders kitabında “Melek ve Ahiret İnancı” ünitesinde yer alan batıl inançlar içeriğinin özgün bir başlık haline getirilerek günümüz anlayışına göre güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca bölgesel farklılıkları olan batıl inançlarla mücadele edebilmek için çalıştay ve zümre kararları alınmalıdır. Bununla birlikte din eğitiminde batıl inançlarla ilgili farklı örneklem ve farklı veri toplama teknikleriyle özgün çalışmaların sayısının artırılması gerekmektedir.

Kaynakça | References

Arslan, Mustafa. "Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/6 (2004), 9-34.

Aşar, İshak. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Ay, Mehmet Emin. "Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi". *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. ed. Halis Ayhan. 239-269. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998.

Bahadır, Abdülkerim. *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Batton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2018.

Cebeci, Aylin. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ahlâkî Değerlerin Eğitimi ve Öğretimi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Cemaloğlu, Necati. *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve Etik*. Ankara: Pegem Akademi, 2020.

Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 4. Baskı., 2018.

Crossman, Joanna. "Superstitious Beliefs and Behaviours". *Superstition, Management and Organisations: Irrationality, Randomness, and Chaos in Decision Making*. 81-103. Palgrave Studies in Workplace Spirituality and Fulfillment. Cham: Springer Nature Switzerland, 2024.

Çakır, Seval. *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çayır, Celal. "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma". *Bilimname:Düşünce Platformu* 27 (2014), 59-88.

Çın, Ahmet. *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Çobanoğlu, Ahmet. *Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Dağlı, İbrahim vd. "Lise Öğrencilerinin Batıl ve Paranormal İnanışları Üzerine Bir Araştırma". *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2023), 74-87.

Dam, Hasan. "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. 13-65. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2023.

Doğan, Cihangir. "Ailenin Önemi ve Vazgeçilmez Fonksiyonları". *Aile ve Eğitim*. ed. Faruk Bayraktar. 19-29. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Doğan, Mustafa. *Halk Arasında Batıl Olarak Nitelendirilen ve Kutsal Mekanlarda Uygulanan İnanç ve Davranışların Sosyal Psikolojik Açından İncelenmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

İnce, Büşra. "12-18 Yaş Arası Lisanslı Sporcularda Batıl İnançların Stresle Baş Edebilme Becerilerinin İncelenmesi". *International Multilingual Journal of Science and Technology (IMJST)* 1 (2021), 2318-2342.

Kanbir, Figen. "Milli Sporcuların Batıl İnanç Eğilimlerinin Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi". *Kesit Akademi* 31 (25 Haziran 2022), 52-70.

Kapağan, Enver. "Geçmişten Bugüne Safranbolu'da Batıl İnançlar (Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde)". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* 14 (25 Aralık 2019), 1-11.

Koç, Ahmet. "Okul Öncesi Dönemde Ailede Çocuğun Din Eğitimi". *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*. ed. Ahmet İshak Demir. 627-654. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Köse, Ali - Ayten, Ali. "Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz" 9/2 (2009), 45-70.

Köylü, Mustafa. "Değerler Eğitiminde Ailenin Fonksiyonu". *Aile ve Eğitim*. ed. Faruk Bayraktar. 227-260. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Köylü, Mustafa - Oruç, Cemil. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 3.Basım., 2022.

Ögenler, Oya - Yapıcı, Gülçin. "Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Batıl İnanışlar ve Hastalıklara Karşı Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi". *Cumhuriyet Tıp Dergisi* 34/1 (27 Mart 2012), 1-8.

Özbek, Abdullah. "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi". *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*. ed. İbrahim Canan. 57-74. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Özkan, Fatih. *Çocuğun Din Eğitiminde Anne-Babanın Etkisi Diyarbakır Örneği*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Sancak, Rümeyza. "Halk İnançlarının Bireyler Üzerindeki Etkileri: Batıl İnanışlar Örneği". *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2023), 176-199.

Taş, Nurten. *Tıp ve İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Batıl İnanç, Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Taşın, Zekai. *7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. Ankara: Erkad Yayıncılık, 2024.

Tuncel, Ceyda. *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Yıldız, İlhan. "Yoksulluk Ve Bilgisizliğin Öteki Yüzü: Yerleşik Halk İnançları". *Diyanet İlmî Dergi* 42/4 (2006), 43-50.

Yılmaz, Fatma. *Din Eğitimi Işığında Kadınlar Arasında Yaşayan Hurafeler*. ed. Mehmet Dikmen. İstanbul: TÜRDAV Yayın Grubu, 2010.

Yılmaz, Fatma. "Kadınlar Arasındaki Hurafeler ve İslam'ın Hurafelere Bakışı". *Diyanet İlmî Dergi* 42/1 (2006), 21-40.